

Předkládací zpráva

Předkládaný materiál je návrhem komplexní reformy systému terciárního vzdělávání v České republice. Jde o strategický dokument, jehož předložením se plní cíle vlády stanovené v jejím Programovém prohlášení (cíl č. 09-10 „Vytvořit podmínky pro větší zpřístupnění vysokoškolského vzdělávání a pro rozšíření nabídky studijních oborů“ a cíl č. 09-11 „Snížit sociální bariéru v přístupu k vysokoškolskému vzdělání“). Tento koncepční dokument je prvním krokem přípravy reformy terciárního vzdělávání, po němž bude následovat příprava věcných záměrů příslušných zákonů, tj. zákona o terciárním vzdělávání, který nahradí současný zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) a zákona o finanční pomoci studentům, který bude řešit problematiku sociální dostupnosti terciárního vzdělávání s nezbytnými podpůrnými finančními nástroji.

Předložený dokument nazvaný *Bílá kniha terciárního vzdělávání* navazuje na zprávu examinatorů OECD, kteří v roce 2006 v rámci rozsáhlého mezinárodního projektu OECD (Review of Tertiary Education) předložili Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy k úvaze řadu doporučení směřujících k dosažení větší otevřenosti, dynamiky a konkurenceschopnosti českého vysokého školství. Vzápětí po obdržení těchto doporučení (Country Note) byla vládě na jejím zasedání dne 7. 3. 2007 představena první verze návrhu koncepce reformy terciárního vzdělávání a zahájena příprava Bílé knihy terciárního vzdělávání, jejíž první verze byla předložena k veřejné diskusi na Inovačním fóru dne 12. 5. 2008. Diskuse byla po šesti měsících uzavřena veřejným vypořádáním došlých připomínek na semináři uspořádaném Výborem pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Bílá kniha terciárního vzdělávání je koncepční a strategický dokument, který ukazuje, jakým směrem by se mělo terciární vzdělávání v České republice vyvíjet v následujících 15 až 20 letech, aby se ČR stala zemí s vysokým inovačním potenciálem, aniž by se vzdala péče o širěji pojatou vzdělanost a kulturní kapitál země ve střední Evropě. Bílá kniha vychází z předpokladu, že má-li naše vysoké školství tuto roli hrát, musí se jeho reforma odehrát v řadě oblastí současně, jen tak bude účinná a přinese očekávané efekty.

V prvé řadě by mělo dojít ke změnám v samotné struktuře terciárního vzdělávání. Celý systém terciárního vzdělávání se musí vnitřně mnohem více diferencovat podle toho, jaké hlavní cíle budou jednotlivé vzdělávací instituce sledovat, jaké bude jejich hlavní poslání. Proto by kromě převážně profesně zaměřených vysokých škol „bakalářských studií“, které umožní systém více otevřít bez rizika snížení kvality, měly postupně vzniknout nejprve výzkumně zaměřené fakulty nebo ústavy a následně celé univerzity, které se soustředí zejména na doktorská studia, špičkový výzkum a vývoj i na rozvoj inovačního potenciálu. V tomto směru práce na Bílé knize probíhaly v koordinaci s Radou pro výzkum a vývoj, která připravila a realizuje reformu systému výzkumu, vývoje a inovací. Současně musí být vytvořeny podmínky pro postupnou transformaci vyšších odborných škol do sektoru terciárního vzdělávání. Pro tento celý sektor budou vymezeny stejné nebo obdobné legislativní, institucionální, akreditační a další podmínky, které umožní vzájemnou propustnost.

Výrazně se musí změnit i systém financování tak, aby vysoké školy dostaly na jedné straně větší jistotu v tom, s jakými prostředky mohou dlouhodobě počítat („základní“ financování), na druhé straně však musí být v mnohem větší míře než dnes zainteresovány na tom, jak kvalitní vzdělání poskytují, jak naplňují očekávání zaměstnavatelů a jakých výsledků dosahují ve výzkumu a vývoji. Naše vysoké školy se stále potýkají s nedostatkem financí, současný

system financování nemotivuje k efektivnímu využívání zdrojů. Přitom dobře umístěné investice do terciárního vzdělání mají velkou návratnost a jsou podmínkou hospodářského růstu v budoucnosti.

V souladu s doporučeními OECD Bílá kniha otevírá diskusi k možné formě finanční spoluúčasti studentů. Nejprve však musí dojít k zásadním změnám ve financování a podpoře studentů. Bílá kniha navrhuje zavést státem poskytované nízkouročené půjčky a granty na krytí nákladů spojených se studiem, spoření na vzdělání a efektivnější systém sociálních stipendií. S ohledem na to, že stále více studentů vstupuje do terciárního vzdělávání později, navrhuje Bílá kniha také vyřešit problém dosavadní hranice 26 let pro poskytování sociálních výhod studentům. To je ovšem možné jen za předpokladu, že budou přísně stanovené podmínky bránící zneužívání těchto výhod. Těmito tématy by se měl zabývat již zmíněný zákon o finanční pomoci studentům.

Rovněž v souladu s doporučeními OECD Bílá kniha navrhuje výrazné změny v řízení vysokých škol. Jejich cílem je posílení autonomie vysokých škol ve vztahu ke státu a jejich odpovědnosti za vlastní rozvoj. Rada vysokých škol má dnes vyšší rozpočty než středně velké podniky, čemuž je třeba přizpůsobit i správu těchto prostředků. Z tohoto důvodu bude nezbytné efektivněji nastavit vztahy mezi managementem škol, jejich správními radami a vědeckými radami (zajišťujícími různé aspekty vnější kontroly) a samosprávou (akademické senáty). Významnou roli v utváření nového systému řízení vysokých škol, které bude více otevřené vnějším vlivům, by měla sehrát Rada pro terciární vzdělávání, jejímž hlavním posláním bude koordinovat vznik a působení správních rad a spolupracovat s MŠMT na strategii dalšího vývoje vysokého školství. Založení Rady pro terciární vzdělávání umožní, aby vnitřní uspořádání samotné instituce bylo možné vzhledem k různorodosti vysokých škol ponechat na jejím rozhodnutí a přitom dosáhnout posílení vnějšího vlivu na strategické řízení takové instituce. Zásadní kroky je třeba učinit v podpoře propojení vysokých škol se základním i aplikovaným výzkumem a ve spolupráci vysokých škol s podniky a regiony.

Předložený materiál je připravován ve shodě s reformou veřejných financí, konkrétně s připravovaným věcným záměrem zákona o daních z příjmů, v koordinaci s ministerstvem financí a tudíž nemůže obsahovat žádné prvky, které by byly se zamýšlenou reformou v rozporu. V souladu s Programovým prohlášením vlády návrh reformy terciárního vzdělávání usiluje o dlouhodobě chápanou fiskální neutralitu.

Návrh reformy terciárního vzdělávání je založen na předpokladu úzké koordinace s daňovou reformou (zejména pak se snižováním počtu míst pro výběr daní a pojistného) a se změnami v souvisejících zákonech. Příprava těchto reformních kroků také vyžaduje explicitní vládní zadání ministerstvům financí, školství, mládeže a tělovýchovy a resortu práce a sociálních věcí takový systém věcně připravit.

Návrh nebyl zaslán ke konzultaci Evropské centrální bance, neboť podle Rozhodnutí Rady č. 98/415/ES ze dne 29. června 1998 nepodléhá takové konzultaci.

Předkládaný návrh Bílé knihy terciárního vzdělávání nebude mít finanční dopady na podnikatelské prostředí, veřejné rozpočty, státní rozpočet a na rovné postavení mužů a žen.